

עגנון ואו"ל (*)

ידידי היקר,

השתוממת עלי, שלא נתפעלתי משהי היצירות הסיפוריות אשר בקובצי שוקן החדש, אחת לשני. י. עגנון ואחת לו. אוזלי, ושפילן הבעתי בקפוקים מסויד מים לבני מידת הצלחתם האמנותית של שני המחברים האלה. העירות אותי על היותי הננוז שבסיפורי של עגנון, אשר החדש בארץ לא יעמוד מעצמו עליו: כי המחבר, למשל, דיוק להפליא במסירת הרפע הירושלמי שמלפני מלחמת העולם הקודמת ולא פגע בנאמנות החיצונית אף במלוא נימה. ביוצא בו העמדתני, בענין ספורי של אוזלי, על העובדה, כי אוזלי הוא כמעט הראשון שניגש ללא רתת אל ההוי של אהינו התימנים וכבשו למען הסיפור; ושהוא, ללא שום ספק, הראשון והיהודי שהעז למסור את חתך הדיבור התימני-עברי ככתבו כלשונו — משנה פלא בשימונו לב לזה, כי מלחמת לשמו המזרחי המודרני מה של המחבר מסתתר סופר אישכנו מוכחק.

אענך ראשונה לבני אוזלי. עלילת סיפורו, כידוע לך, קצרה אף בדיחתי: ארבעה זקנים, יוצאי תימן, "בעלי תרד סין" בחכמה, וקללתם מתקיימת אפילו על תנאי; נמצא, כי פגעים המוצאים אותם בעטיה של זקנתם; נחשבים כבר אים עליהם בעטין של נויפותיהן ההרדיות שנאמרו בהיסח הדעת וגחלתהו הם מכווה לסוף אותו גופא. גישה המחבר היא, לכאורה, זו של כובדראש, כאילו מדבר פה אחד מן המאמינים אמונה תמימה באמונה הטפלה, מי שנמצא מפנים למחנה; אולם, איראילו הפרנות על המידה, הכאות בכונה, מעמידות אותך מיד על זה, כי הסיפור נודש לפי מידת האירוניה, ונמצא הסר חבר מתקשט בו בזמן בשני כתריו, בזה של הסאטירן ובוה של הכופר, ומד אחד מירות שאין לאחדן כלל, וזהו עיר קר הטענה הנטענת נגדו: הוא משהק בדמויותיו להנאתו (ולחנאת וילתו), וכו' בדגש הוא מונע מעצמו (ומאתנו) את גאולת אותה הסכיבת המיוהרת במינה ונמצא מרחיק אותנו מהכרת נפש התימני במקום לקרב אותנו אליה. הקישב נא בנחת לדיבורו של השב, לרבי דים שהמספר ישם בפיו: "אני? אני תימני, מן צנעא! מתימן עיר חבר

(*) בתורת ויבוה.

רה, אינה, אינה, אני הנני תימני מקורדי, כבר אני, ברוך השם, שלוש עשרה ממלכות קיפלתו בשמלתיו... הנה אפרום אותן לבם כולן, אחת. ראשית כל סידי עלי סקלא שהיה מלא ונדוש בסיר הגדי דוף, ושנית וכו' וכו' וכו', ואחר זה התורכים הראשונים, ואחר כך ביה האשם, ואחר זה שוב התורכים של פעם שניה וכו' וכו', והתורכים בפעם השני לישית, והאימאם תימי — עשרת בני המן בן המדתא צווד הוהודים! והנה אני עבשיו תחת ממשלת אלאנגליה, אבל ברוך השם בארץ ישראל, ובקרוב אוכה לראות פני משיחנו משיח עדקנו המלך המשיח, וזו תהיה הממשלה האחד רונה הנצחית והקיימת לעולמי עילי מים... — הקודא יתיך; הסטייד קלעה למטרתה. ושוב הטח אונך ושמע הקשב לרברי תחומים שכפי הזקנה שנתעוררה, והיא משרלת את בעלה: "למה לך תצטער, יא חה? כבר אני עוד לא בודיהתה של המה, כבר אני בשי קיעתה של המה ולמה לו עינים? הכי יש עוד לפני איזו פעולה לפעול בראייה בעלמא? האם בשיבול שאשתעשע עב תנוינות הפעמים שלי או בשיבול שאהיה מעלת הן לפניך? וכו'. נודה לשם על מה שגור. עוד מעט ונלך אל נקום האמת, ומפה לשם אין צריכיב לא פנס ולא נה. וכו'. נודה לו ולשמו הנדול על מה שהננו". ותכן כי הקודא יילכד בפה הסאטירי מנטליות ברם, הפיסקה אולו הזכירתיך תאודים מקבילים אצל כור לא (נפתולו אדם, מערכות). מה מנת הלוקו של מספר מד רתי סקורי זה? בורלא מהגון באמונה שאינה נופלת בעסקה מאמונתם התמה של גבוריו — לכן הוא גם מעורר אמרי נים. בורלא אינו זקוק לפיזיט, לשיבוז, להיקוי, ובגשתנו אל עולם סיפוריו, אנו שוכחים אותו, את המשורר המרד ריד, לגמרי ונכנסים כאילו בחיפדי הדעת לבנים הפרדס. בורלא, כידוע, ניסה את כוחו גם בתאודים מן ההוי התימני (חיריהאחבים של בחורה חיב נית "משוהרת" בארץ), וספרו זה נהר שב דוקא בין הפחות מוצלחים שלו — אבל שים לב. אפילו לרומן זה שלא הגיע לשלמות אמנותית: לא תמצא בו אף שמץ מן הסילוף, אף דבור רוק, אף דבר אחר שלא יתקבל על דעתך ועל נפשך: אויר מהור אתה נושם, והנך נושם לרוחה. ומכאן בנהלך שוב לסרי

פרו של אוזלי כלום אין זה עשוי, מהושב כדאי? ואיך איפוא יפעל עליך פעולה ישרה? תאמרו וסתם ויד טנאזיות כלום אינה מעלה? אמנם כן, בזה אהיה תמידעוה אתך, בשנכר כה את אמנותו של אוזלי בשם אמנות זירטאוזיות. ופה עלי אפילו לתוסיר שבה לו: הוא אינו עושה את אמנותו זו קבע, כלומר, הוא מחליף את הדבר סים, כבר כתב לנו סיפור בחיתוך הדבור הרוסי-עברי וסיפור אחר בחי הורהדיבור הגרמני-עברי, והרי לנו מסיון בבתי-לשונם של יהודי המודרן — וכותו הלשוני אתו בכל התמורות והחשתניות הללו. יתרונו הוא איפוא זה של בעל-סגנון, ואף בזה הנני הולק עליך ועליו: אין הוא יודע את נפש בתתו!

אשר לעגנון — אצלו המלבוש, המלאכותי אף הוא, נעשה כבר עיר לבישו. הוא הווד תמיד על מידת שיבוז ציו הראשונים; חיתוך הדיבור הרבני, השנוד עליו כל כך, עד שנעשה משנוד לשונו, כבר יוצא מגדר החיקוי הרגיל (ובזה גם מגדר החיקוי שיצדק את עצמו) והופך לענין של שיטה המהיכות להיות נדרשת לפי כלליה היא. קיצורו של דבר: סגנונו של עגנון אינו נשמת פיוטא, או, במלים אחרות: אם ניתוח יצירותיו יראה לנו כי נשמה אין בהן — לא יוכל הסגנון לכפר על החסרון הזה. את אמיתו המיוהרת של הסופר עלינו, איפוא, להפש ברות הנודף מתוך דבריו, הרוח הדתי-חרדי.

אמנם כן, גם לא בעלילה ותגלה לנו היוצר הזה, הסיפור דגן "עורו של בלק" טיפוסיו הוא בנידון זה. מעשה ככלב ירושלמי, אשר פלוגי הצבע כתב על עורו, לשם צחוק, אזהרה בכתב מדובע, שהולך על ארבע זה לקמו בכלכת — ונמצא פתאום כל הישוב העברי שבעיר הקודש בורה מפני ההיה הזאת או סוקל באבנים, והענין נמשך שבועות וחדשים, עד שהצבע והכלב נפגשו שוב והלך מודה בהלצתו. דבר בדיחותא, איפוא, אנאסדוטה בלע"ז, אבל סיפור בן המישים דפום נדושים! אין זאת, כי אף העלילה טפלה היא למספר, ולכן אין גם מן העורך להרבות הוכחות על סתירתה למציאות (כלום למשל ישתמר הצבע על גבו של הכלב ימים ושנים!). נמצא

(סוף בעמוד 5)

עגנות ואוזלי

(סוף מעמוד 4)

מהתנודי "בלק" הכלב. דונמא אהרת: הנוצרים שלא ידעו לקרוא את הכתובת, יש ורחמו עליו, על הכלב, וזרקו לו דברי אובל. "אבל הוא לא מצא קורת רוח משיבתו שם (בקרבת הגוים הטמא אים — המעתיק), מפני ערבוב הלב, שהיה יושב ותוחה אפסד ישראל רחמ' נים בני החמים מתאבדים כל כך ועשו וישמעאל מרחמין עלי". מה זאת ועל מה זאת? התשובה ניתנת במקום אחר, בו מדבר המחבר להביא את תורת-הנסד תר מיצירתו של אותו כלב, "למה — כך שואל המספר את שאלתנו — אני מוכידין אותן (דעותיו של הכלב בלק) והרי הן מוטעות? שאם יבוא חכם אחר (יבני האדם) ויאמר כך אני מקובל, בלומד: החוק נחקק, למען שהמחוקק נאמר לו: כדברי בלק הכלב שמעת". יבוא להוסיף וכתוקותי לא תלכו! — פללו של דברי שימוש הפיוט שלא בהלכה. אמנות הרועה אויל, אבל אמנות מסובכת. כדברי שופמן: "המסורר מוהת את השעון מכפנים, והאמן מיטך כמתנוני". אמנים עליך, ספרות ישראל!

עמנואל בן-גוריון

אתה אומר מאליך, כי מעשה שלא היה וגבור שלא נברא אינם אלא משל — ואולי משל משלים ויקרא סופר זה זאת סיפורו יש לפרש לפי מידת הרמז והסוד. אבל, הנד לי נא, נלח את אוני — מה טרמו המספר בסיפורו זה, מהו בא ללמדנו במשלו הממושך? ודאי ששינונו נדחה את ההסברה הפשוטה ביותר, כי המספר עצמו אינו אלא כאותו הצבע שכתב את כתבתו כדי לבדח את הבריות. לא, הוא העמיק דיבר, ולא יכול היה לשום בפי גבורו הכלב, המחוסר ביה הריבור, את ההרהורים הללו: "בנית ישראל דעתניות הן; בשם שלמדו אהיהן לשונם של כל ישראל הברים (ערפתית — המעתיק), בן ילמדו הן לשונה של מים לנדא (אנגלית — המעתיק). אילו היה שלום עליכם הוזה אותן היה ער שח סיפור נאה. ביצד, היה נוטל תינוקת מבית ספר של זו (כלור מר, של האנגלית) ומשיאה לתינוק מבתי הספר של כל ישראל הברים, זה אינו מכיר לשונה של זו וזו אינה מכיר רח לשונו של זה" וכו' וכו'. כל אלה

